

๑) ทท โผล่ขุดที่ โท ม ด

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 เพื่อกำหนดนโยบายเร่งด่วนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาของประเทศไทยที่สำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด และปัญหาคอร์รัปชัน สำหรับการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน รัฐบาลมีเป้าหมายที่จะขจัดความยากจนให้หมดสิ้นจากประเทศไทยภายในปี พ.ศ. 2551 ด้วยการเพิ่มรายได้ ลดค่าใช้จ่ายและขยายโอกาสให้กับประชาชนจึงมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 271 และ 272/2546 ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน 2546 เรื่อง การดำเนินการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนโดยได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศจจ.) มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยให้อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความสมดุลพอดีภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒) ✓ กลยุทธ์หนึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนของรัฐบาลภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยมีแนวคิดว่าหากประชาชนสามารถรู้การไหลเวียนเข้าออกของกระแสเงินสดของตนเองแล้วจะทำให้สามารถบริหารจัดการครัวเรือนของตนเองได้ว่ามีรายจ่ายอะไรบ้างที่ไม่ก่อประโยชน์แก่ครัวเรือนและควรลดลง เลิกเรื่องอะไรต่อไป ในทำนองเดียวกันเกษตรกรก็จะรู้ว่าตนเองมีรายได้เข้ามาทางไหนบ้าง ควรเพิ่มรายได้ทางไหนอย่างไรตามศักยภาพของครัวเรือนของตนเอง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถโน้มน้าวให้เกษตรกรที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย นำเงินส่วนที่เหลือมาเก็บออมไว้นอกจากนี้ในการดำเนินชีวิตปกติของเกษตรกรต่างก็มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่ต้องส่งเงินให้ลูกที่เรียนหนังสือ หรือรับเงินจากลูกที่ไปทำงานที่อื่นส่งกลับมาให้ และบางครั้งก็มีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำประปา ค่าไฟฟ้า สิ่งต่างๆ เหล่านี้ หากมีการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรโดยช่วยเหลือ แนะนำเกษตรกรและประชาชนในชนบทตั้งแต่เริ่มต้น เพื่อให้เกษตรกรได้รู้จักด้วยตัวเองแล้ว จะเป็นการขจัดความยากจนด้วยการสร้างกรอบแนวคิดใหม่ (Paradigm Shift) และเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศซึ่งจะนำความรุ่งเรืองมั่นคงมาสู่ชาติในยุคต่อไป
ตั้งพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำบัญชีว่า

“...ทุกคนต้องรู้ดีเกี่ยวกับการทำบัญชีรายจ่ายรับให้ดี ต้องรู้เศรษฐกิจบัญชีมากขึ้นแต่ถ้าเราคำนวณดูแล้วรายได้มันมากเรารวย เศรษฐกิจดี แต่ที่เราจ่ายมากเราก็จน เศรษฐกิจก็ไม่ดีอันนี้แต่ละคนจะต้องคิดไป...” (9 พฤษภาคม 2529 ณ ศาลาดุสิดาลัย)

“...ชาวบ้านทำการเพาะปลูกเมื่อมีผลแล้วเราบริโภคเองส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งก็ขายเพื่อให้ได้มีรายได้แล้วก็เมื่อมีรายได้แล้วก็ไปซื้อของที่จำเป็นและสิ่งที่จะมาเกื้อกูลการอาชีพของตัวอย่างนี้ไม่ค่อยมีการศึกษากัน เมื่อผลิตอะไรแล้วก็จำหน่ายไป ก็มีรายได้ ก็ต้องทำบัญชี ชาวบ้านทำบัญชีบางที่ไม่ค่อยถูก...” (26 สิงหาคม 2531 ณ ศาลาดุสิดาลัย)

“...ด้านวิชาการ ด้านการผลิต ด้านการเลี้ยงสัตว์ยังช่วยได้ แต่ข้อสำคัญในชีวิตของเกษตรกรถ้าได้เงินมาแล้วให้รู้จักใช้เงินสำคัญที่สุดถ้าเขามีเงิน เขามีรายได้เสร็จแล้วเขาเป็นหนี้ที่อื่นสุดท้ายก็มาขอยืมมาขอกู้เงินจากสหกรณ์หรือ จากใครที่สนับสนุนและใช้หนี้ไม่ได้ไปช่วยในการใช้จ่ายเป็นส่วนตัว อันนี้ต้องสอน ต้องพยายามสอนทางบัญชีในครอบครัวจากรายได้ที่ได้จากสหกรณ์...” (19 พฤศจิกายน 2532 ณ ศูนย์รวมนมสถานีบำรุงพันธุ์สัตว์สกลนคร)

จากความสำคัญของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมให้เกิดการดำเนินงาน/กิจกรรมตามโครงการเช่น โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ ส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนสารเคมี การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งนี้หน่วยงานของภาครัฐหลายหน่วยงานจึงได้ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือน และได้ดำเนินโครงการที่ส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในครัวเรือน ดังเช่น กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ได้กำหนดแผนงานภายใต้โครงการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีแก่เกษตรกรไทย ในการให้ความรู้ด้านการทำบัญชี ถวายเป็นเครื่องราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในวโรกาสที่ครองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี ในปี 2549 และวโรกาส ที่ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 80 พรรษา ในปี 2550 โดยน้อมนำพระราชดำรัสสู่แนวคิดมาปฏิบัติจริง สร้างชีวิตที่ดีขึ้นด้วยกิจกรรมทำบัญชีมีพอใช้ให้พอดู เพื่อให้พอของเรามีความสุขและภูมิใจ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับเป้าหมาย 1 ล้านคน แยกได้ 3 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่ สถาบันเกษตรกร/สหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร กลุ่มที่ 2 สถาบันการศึกษา/นักเรียนประถม/นักเรียนมัธยม/นักศึกษา และกลุ่มที่ 3 บุคคลทั่วไป หรือกลุ่มอาชีพที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพ ซึ่งการดำเนินโครงการดังกล่าว เป็นโครงการเสริมสร้างฯ ที่มีกลไกความร่วมมือในการดำเนินงาน เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยบัญชีผ่านกลไกความร่วมมือต่าง ๆ ได้แก่ 8 หน่วยงานที่ร่วมบูรณาการในโครงการทำบัญชีมีพอใช้ให้พอดู การบริการแก่เกษตรกรรวมมหาดไทย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตสำนักงานปฏิรูปการเกษตร ศูนย์เรียนรู้

เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด สถาบันเกษตรกรทั่วประเทศ เกษตรกรทั่วไป โรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร 50 เขต สถาบันการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมายเป็นสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ครู กลุ่มบุคคลทั่วไป และชุมชนเมือง ได้แก่ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มออมทรัพย์เครดิตยูเนียน กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน (สำนักพัฒนาการบัญชีเกษตรกรส่วนส่งเสริมการบัญชีเกษตรกร, 2550 : 1)

ในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐทั้ง 8 หน่วยงาน ดังกล่าวได้กำหนดนโยบายในการจัดโครงการสนับสนุนและเสริมสร้างเกษตรกรและบุคคลทั่วไปให้มีความรู้ด้านบัญชีเพื่อการพัฒนาที่มุ่งสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการพัฒนาวิชาชีพและแก้ปัญหาความยากจน และหนี้สินของเกษตรกร ตามหลัก "ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" เพื่อให้เกษตรกรไทยและบุคคลทั่วไปได้รับโอกาสเรียนรู้การจัดการทำบัญชีซึ่ง ได้แก่ การจัดทำบัญชีรับ - จ่ายในครัวเรือน และบัญชีต้นทุนในการประกอบอาชีพ และสามารถควบคุมรายรับรายจ่ายในครัวเรือน ได้รู้ต้นทุนในการประกอบอาชีพและสามารถวางแผนการประกอบอาชีพในอนาคตได้ โดยใช้การถ่ายทอดการเรียนรู้ในการเพิ่มขีดความสามารถให้เกษตรกรมีความเข้มแข็ง ได้รับโอกาสเรียนรู้การจัดการทำบัญชีอย่างง่าย นอกจากนี้ยังดำเนินการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีโดยการรณรงค์เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ทางบัญชีรายบุคคล และติดตามการเรียนรู้รายบุคคล มีแผนสอนซ่อมเสริมออกแนะนำและเสริมทักษะรายบุคคลอย่างต่อเนื่อง ในปัจจุบันมีผู้เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวข้องกับการทำบัญชีครัวเรือนใน จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 15,950 คน จาก 9 อำเภอ ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่เดือนธันวาคม 2549 - กันยายน 2550

➤ ^{ชุมชนบ้านหนองปรือ} ~~ชุมชนบ้านหนองปรือ~~ เป็นชุมชนหนึ่งที่เข้าร่วมโครงการทำบัญชีครัวเรือน ได้กำหนดเป้าหมายให้เกษตรกรทุกครัวเรือนมีการทำบัญชีครัวเรือน และได้ดำเนินนโยบายนี้ตั้งแต่ปี 2549 แต่ทั้งนี้ยังมีปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรหลายประการ แม้ว่าการทำบัญชีครัวเรือนเป็นผลดีต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก แต่การดำเนินงานที่ผ่านมาในการเรียนรู้แผนแม่บทชุมชน พบว่ามีปัญหาหลายประการ เช่น เกษตรกรละเลยในการทำบัญชีครัวเรือน ทำบัญชีไม่ต่อเนื่อง ตลอดจนไม่บันทึกข้อมูลที่เป็นจริง ไม่สามารถทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ไม่ลดค่าใช้จ่าย ไม่เกิดเงินออม (ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร, 2549 : 4) นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์พัฒนาชุมชนอำเภอวังทอง ซึ่งเป็นบุคลากรมีหน้าที่ในการติดตามประเมินผลการทำบัญชีครัวเรือน เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2551 พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนบ้านหนองปรือมีการทำบัญชีครัวเรือนเกือบทุกครัวเรือนแต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของบัญชีที่ประชาชนจัดทำจะพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ทำบัญชีไม่เป็นปัจจุบัน และมีประชาชนส่วนหนึ่งที่ไม่ยอมทำบัญชีครัวเรือน นอกจากนี้จากข้อมูลการเข้าร่วมประชุมประชาคมชาวบ้าน หนองปรือ หมู่ 1 ตำบลบ้านกลาง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2551 เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือนของชาวบ้าน พบว่า มีชาวบ้านเพียง 31

ครัวเรือน จาก 220 ครัวเรือน ที่ทำบัญชีครัวเรือน โดย ในจำนวน ครอบครัวที่ทำบัญชีครัวเรือน มีเพียง 5 ครัวเรือนที่ทำอย่างสม่ำเสมอและมีข้อมูลการจัดทำบัญชีที่เป็นปัจจุบัน

จากความสำคัญของยุทธศาสตร์ขจัดความยากจนของรัฐบาลและกลไก การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์โดยการให้ประชาชนทำบัญชีครัวเรือนที่แสดงถึงรายรับ - รายจ่าย ของคนที่จะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนกำหนดนโยบายในด้านเพื่อพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนอันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก และในจังหวัดอื่นๆ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคที่พบในการทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนจึงทำให้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสภาพ และปัญหา และแนวทางการพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนของชุมชน บ้านหนองปรือทั้งนี้เพื่อจะทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือน อันจะทำให้ได้ข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในบ้านหนองปรือ และขยายผลไปสู่หมู่บ้านอื่นต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในชุมชน บ้านหนองปรือ
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนของประชาชนในชุมชน บ้านหนองปรือ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาสภาพ และปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือน

1.1 ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่สภาพและปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือนของ ประชาชนในชุมชนบ้านหนองปรือ แบ่งเป็น 2 ส่วนดังนี้

1.1.1 ส่วนส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน โดยกำหนดประเด็นในการศึกษา คือ 1) การวางแผนในการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน 2) กระบวนการในการให้ความรู้ในการทำบัญชีครัวเรือนแก่ประชาชน 3) การติดตามและประเมินผล

1.1.2 ส่วนของผู้ทำบัญชีครัวเรือน โดยกำหนดประเด็นในการศึกษา คือ 1) วิธีการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย 2) เวลา/ปัญหา อุปสรรคในการทำบัญชีครัวเรือน

1.2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ 1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำบัญชีครัวเรือน
 2) ประชาชนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้านหนองปรือ ตำบลบ้านกลาง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 31 คน ^{หรือครัวเรือน}
 3) ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน จำนวน 13 คน ^{กลุ่มตัวอย่างภาคครัวเรือน จำนวน 174 ครัวเรือน}

2. การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือน

2.1 ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ แนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีครัวเรือน
 ของประชาชนในชุมชนบ้านหนองปรือ หมู่ 1 ตำบลบ้านกลาง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ^{โดยใช้ผลวิจัยในเวทีจัดทำบัญชีครัวเรือน}

2.2 แหล่งข้อมูล ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำบัญชีครัวเรือนซึ่งเป็น
 ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน ได้แก่ พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่
 ตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ ผู้ใหญ่บ้าน ครูอาสาบัญชีหมู่บ้าน ที่มีประสบการณ์ในการส่งเสริม
 และทำบัญชีครัวเรือน ไม่น้อยกว่า 2 ปี จำนวน 18 คน ^{ผู้นำชุมชน}

นิยามศัพท์เฉพาะ

การทำบัญชีครัวเรือน หมายถึง การดำเนินการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนของ
 หน่วยงานภาครัฐอันประกอบด้วย การวางแผนในการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน
 กระบวนการให้ความรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน การติดตามประเมินผล และการทำบัญชี
 ครัวเรือนของประชาชน ประกอบด้วย การจัดบันทึกรายการ รายรับ - รายจ่าย ปัญหาอุปสรรค
 ในการทำบัญชีครัวเรือน

บัญชีครัวเรือน หมายถึง การแสดงวัน เดือน ปี รายรับ-รายจ่าย และจำนวนเงิน
 โดยให้เกษตรกรหรือบุคคลในครัวเรือนเป็นผู้บันทึกบัญชีครัวเรือนเป็นรายวัน

สภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือน หมายถึง การที่เกษตรกรหรือบุคคลในครัวเรือน
 จัดบันทึกรายการในสมุดบัญชีครัวเรือน

ปัญหาในการจัดทำบัญชีครัวเรือน หมายถึง ข้อขัดข้อง อุปสรรค ที่ทำให้
 เกษตรกร หรือบุคคลในครัวเรือนไม่จัดทำบัญชีครัวเรือน หรือทำบัญชีไม่ต่อเนื่อง และไม่ป็นจริง
 ตามนโยบาย และปัจจัยที่เป็นสาเหตุให้ประชาชนไม่ทำบัญชีครัวเรือน

แนวทางการพัฒนาการจัดทำบัญชีครัวเรือน หมายถึง วิธีการที่ทำให้เกษตรกร
 หรือบุคคลในครัวเรือนจัดทำบัญชีครัวเรือนได้ดีขึ้นกว่าเดิม สามารถทำบัญชีได้อย่างต่อเนื่อง
 สม่าเสมอ และเป็นจริง ประกอบด้วยวิธีการวางแผนในการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือน
 กระบวนการให้ความรู้ในการทำบัญชีครัวเรือน การติดตามประเมินผล

ประชาชน หมายถึง เกษตรกรที่มีรายชื่อในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในชุมชน
 บ้านหนองปรือ หมู่ 1 ตำบลบ้านกลาง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบสภาพและปัญหาในการทำบัญชีครัวเรือน และการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมการทำบัญชีครัวเรือนอันจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำบัญชีครัวเรือนในการส่งเสริมให้ประชาชนทำบัญชีครัวเรือน
2. ได้นำเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการทำบัญชีครัวเรือนในอันที่จะนำไปพัฒนาชุมชน ให้เกิดการพัฒนา และขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม